

Wioletta Szymańska

Instytut Geografii
Pomorska Akademia Pedagogiczna
Słupsk

ZRÓŻNICOWANIE PRZESTRZENNE JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW WAŁCZA W ŚWIETLE BADAŃ ANKIETOWYCH

1. Wstęp

Zapoczątkowanie transformacji politycznej i społeczno-gospodarczej w polskich miastach po 1989 r. spowodowało przekształcenia w ich strukturach społeczno-przestrzennych. Obok wielu innych procesów zaczęto dostrzegać narastanie procesu segregacji społecznej (Rykiel 1999; Rydz 2001; Węclawowicz 2003). Zjawisko to w istotny sposób dotyczy zróżnicowania warunków życia mieszkańców miast, postrzeganych przez wielu badaczy jako swoisty stan zaspokojenia potrzeb człowieka (Szlajfer 1991; Liszewski 1995). Jednakże pojęcie warunków życia nie jest precyzyjnie określone w literaturze naukowej. Termin ten ma wiele pojęć bliskoznacznych, m.in. poziom życia, jakość życia, styl życia, standard życia, stopa życiowa – czyniąc go w ten sposób wieloznacznym i interdyscyplinarnym (Czapiewski 2003). W geograficznym ujęciu warunków życia oceny tego zagadnienia można dokonywać za pomocą obiektywnych parametrów ilościowych oraz subiektywnych odczuć mieszkańców, które S. Liszewski (1995) proponuje określać terminem „jakość życia”. Badanie jakości życia nabiera zatem szczególnego znaczenia, zarówno poznawczego, jak i aplikacyjnego, dla zrozumienia przestrzennego zróżnicowania procesów segregacji społecznej w relacji ze świadomością terytorialną mieszkańców i tym samym ich identyfikacją z określoną przestrzenią w mieście.

W prezentowanym opracowaniu podjęto próbę przedstawienia jakości życia mieszkańców Wałcza na podstawie ich subiektywnych odczuć. W tym celu przeprowadzono w lipcu 2002 r. badania ankietowe z 1491 osobami. Spośród ankiet 6 odrzucono ze względów formalnych: 2 – ponieważ odpowiadali turyści, 4 – ponieważ odpowiadali nieletni. Do analizy włączono więc 1485 kwestionariuszy ankietowych, czyli odpowiedziało 5,6% ogółu mieszkańców wg stanu z 30.06.2002 r. (26 511 osób) i 7,3% ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Minimalna wielkość próby przy założonym poziomie błędów estymacji 3% oraz poziomie ufności 99% została obliczona na 1318 ankiet.

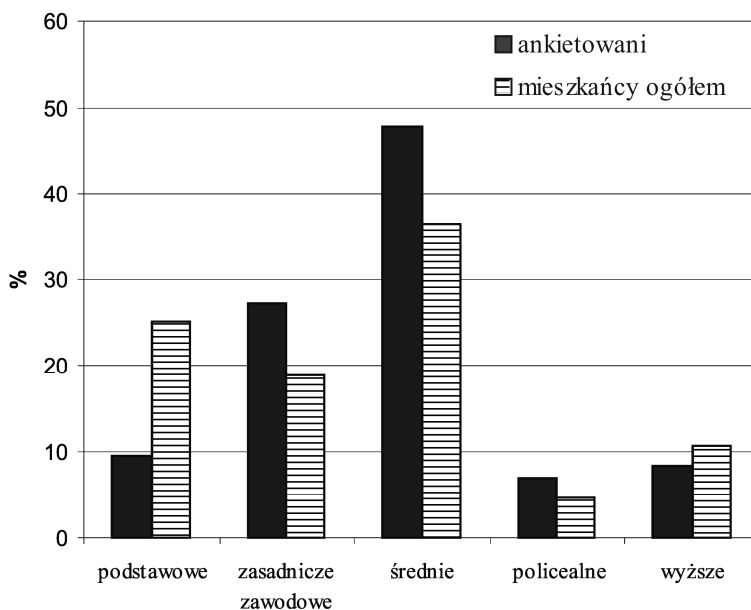
Wielkość próby obliczono według wzoru:

$$n = \frac{N}{1 + \frac{e^2(N-1)}{Z_\alpha^2 pq}}$$

gdzie: N – wielkość populacji,
 e – dopuszczalny błąd estymacji,
 Z_α – liczba jednostek błędu standardowego dla określonego poziomu ufności,
 p – wartość parametru proporcji,
 $q = 1-p$ (Kaczmarczyk 2003, s. 72).

2. Charakterystyka respondentów

W badaniu ankietowym wzięło udział 52,2% mężczyzn i 47,8% kobiet¹. Były to osoby głównie w wieku 20-55 lat (76% ogółu respondentów), co spowodowało uzasadnioną nadreprezentację tych kategorii wiekowych. Ankietowani starsi stanowili nieco ponad 10%, natomiast młodsi blisko 14%. W strukturze według wykształcenia

Ryc. 1. Struktura wykształcenia respondentów w stosunku do mieszkańców ogółem w Wałczu w 2002 r.

Źródło: Badania ankietowe przeprowadzone w Wałczu w lipcu 2002 r., Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002

¹ Według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 w Wałczu mieszkało 47,8% mężczyzn i 52,2% kobiet.

zaznaczyła się natomiast wyraźna nadreprezentacja osób z wykształceniem średnim (48%) i zasadniczym zawodowym (27%), bowiem wśród ogółu mieszkańców Wałcza wykształcenie średnie w 2002 r. miało 36,5% populacji, natomiast zasadnicze zawodowe 18,9% (ryc. 1). Pozostałe kategorie ludności według wykształcenia nie przekraczały 10% udziału.

Osoby uczestniczące w badaniu pracowały głównie w firmach prywatnych (22,3%) i przedsiębiorstwach państwowych (13,7%). Dużą była grupa osób bezrobotnych (18,4%), co wydaje się uzasadnione, gdyż stopa bezrobocia w Wałczu w tym czasie wynosiła 26,9%². Stosunkowo dużą grupę wśród ankietowanych stanowili renciści i emeryci (odpowiednio 9,4% i 9,6%), a także uczniowie i studenci (14%). Po 4,7% stanowili zatrudnieni we własnej firmie oraz gospodynie domowe, natomiast 2,3% populacji zatrudnionych było w firmie zagranicznej.

Populację zamieszkującą Wałcz tworzą w 51,7%³ rodowici wałczanie, którzy mieszkają w tym mieście od urodzenia. Znalazło to wyraz w analizie struktury badanych według czasu zamieszkiwania w mieście, bowiem aż 60,7% respondentów zadeklarowało pozostawanie tam od urodzenia. Wśród tych osób dominującą grupą (32%) okazały się osoby urodzone w latach 1971-1980. Trzydziestolatkowie stanowili 19% populacji badanych, czterdziestolatkowie – 16%, zaś pięćdziesięciolatkowie i starsi blisko 14%. Pozostali (18%) byli to ludzie młodzi, poniżej 20 roku życia. Ludność, która osiedliła się w Wałczu, przyjechała tu głównie w latach 80. – 10%, 70. – 8,7% oraz 90. – 7,9%. Przed 1945 r. przyjechało tu jedynie 1,4% mieszkańców.

Respondenci biorący udział w badaniu stanowili więc grupę mieszkańców Wałcza w średnim i młodym wieku, średnio wykształconą, zatrudnioną w dużej części w sektorze prywatnym, najczęściej zamieszkałą w mieście od urodzenia.

3. Akceptacja miasta przez mieszkańców

Akceptacja wyraża się przez związki emocjonalne i osobisto-rodzinne mieszkańców z miastem (Matczak, Szymańska 1997). Świadomość identyfikacji z miastem i jego problemami, sukcesami, funkcjonowaniem świadczyć mogłaby o zanikaniu zdefiniowanego przez Z. Rykla (1999) zjawiska „nijakości” przestrzeni miasta socjalistycznego. Celem zbadania tego zjawiska zadano mieszkańcom pytanie: Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z zamieszkiwania Wałcza?

Analiza wypowiedzi respondentów wykazuje, że zdecydowana większość (81%) jest z tego zadowolona, w tym aż 24% udzieliło odpowiedzi: zdecydowanie tak. Uczestnicy badania podkreślają jednak, że miasto nie stwarza perspektyw młodym ludziom (81%). Jedynie 3% przyznaje, że takie szanse istnieją. Spośród bolączek, które dotyczą miasto, najczęściej wymieniane jest bezrobocie i ubóstwo wśród mieszkańców (92,8%), a w dalszej kolejności brak inwestorów i niekompetentna władza. W związku z tym mieszkańcy domagają się przede wszystkim podjęcia

² Podstawowe Informacje ze Spisów Powszechnych, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, Spis Rolny 2002, Gmina miejska Wałcz, US w Szczecinie, Szczecin 2003.

³ Tamże.

walki z bezrobociem (87,3%), a następnie zdobycia środków dla najuboższych (43,1%). Dopiero na trzecim miejscu wśród najpilniejszych spraw do załatwienia w mieście wymieniają remonty i budowę dróg (39,2%), a dalej zwiększenie bezpieczeństwa w mieście (37,5%). Stosunkowo duży udział wskazań dotyczy poszukiwania kapitału do zainwestowania w mieście (31,7%), co świadczyłoby o tym, że jedna trzecia społeczeństwa Wałcza dostrzega szansę poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej miasta w inwestycjach.

Taka dwoistość percepcji miasta i jego problemów wynika najprawdopodobniej z silnej identyfikacji z nim, ale jednocześnie wskazuje na najtrudniejsze obszary życia i trudną sytuację społeczno-ekonomiczną dostrzeganą w całym kraju.

4. Ocena wyposażenia w infrastrukturę społeczno-ekonomiczną

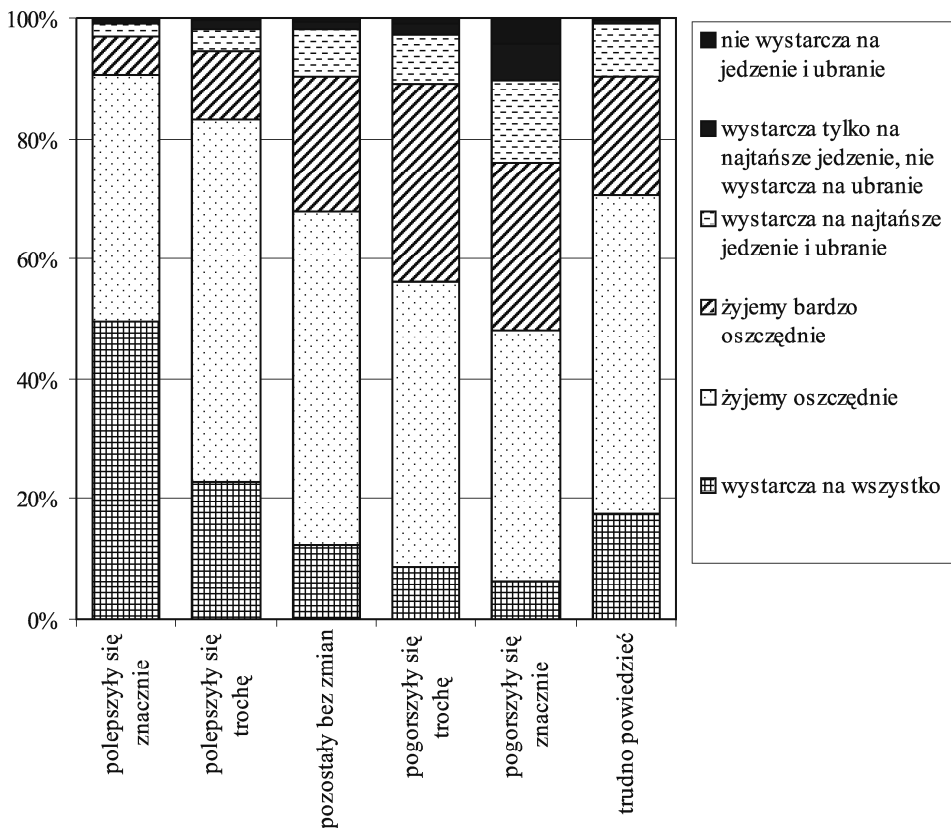
Mieszkańcy miasta wyraźnie akceptują funkcję turystyczną miasta nakreśloną przez działania samorządu lokalnego. Poparcie dla takiego kierunku rozwoju miasta odzwierciedla nastawienie respondentów, z którego wynika, że pełnienie przez Wałcz funkcji turystycznej nie utrudnia życia w mieście (96% odpowiedzi). Respondenci jednak widzą niedomagania w wyposażeniu w infrastrukturę społeczno-ekonomiczną, co powoduje gorsze postrzeganie miasta przez turystów oraz trudności w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców. Ankietowani największy problem widzą w braku placówek i usług kulturalnych (45%) oraz związanych z obsługą ruchu turystycznego (18%). Niezaspokojenie potrzeb kulturalnych wynika w Wałczu przede wszystkim z faktu, że nie ma w tym mieście teatru, większej liczby kin, ale również z powodu nieciekawej oferty placówki tam funkcjonującej. Mieszkańcy wskazywali także brak różnego rodzaju festynów, masowych imprez kulturalnych, które mogłyby być organizowane w plenerze. Ocena życia kulturalnego miasta zależy od potrzeb, przyzwyczajzeń, inicjatywy czy wykształcenia każdego człowieka. Wśród grupy ankietowanych wyrażających opinię, że ich potrzeby kulturalne są zaspokojone w niedostatecznym stopniu, dominują ludzie młodzi, głównie w wieku 20-30 lat, ale również duży odsetek stanowią trzydziesto- i czterdziestolatkwowie z wykształceniem średnim i wyższym.

Oceniając usługi w obsłudze ruchu turystycznego, mieszkańcy wskazywali głównie na brak biur turystycznych, hoteli, punktów informacji turystycznej i niedostateczną promocję turystyczną miasta. Z jednej strony ankietowani oceniali usługi turystyczne z punktu widzenia przyjeżdżających gości, z drugiej natomiast – określając własne potrzeby zaspokajania potrzeb rekreacyjno-wypoczynkowych.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzić należy, iż ponad 8% respondentów odczuwa brak lub niedostateczne zaspokojenie potrzeb związanych z usługami medycznymi. Ankietowani wymieniali głównie brak dostatecznej liczby lekarzy specjalistów, a jednocześnie niezależnie podobny był procent wskazań na brak stomatologów w mieście. Wskazywano również niedociągnięcia placówek medycznych. Mieszkańcy odczuwają bowiem brak dostatecznej liczby przychodni i ośrodków zdrowia, a także chętnie widzieliby w swoim mieście nowy szpital, ponieważ istniejący wojskowy ich zdaniem nie spełnia już podstawowych standardów.

5. Ocena warunków materialnych respondentów

Subiektywna ocena warunków materialnych wykazała, że ponad 50% respondentów żyje oszczędnie, a kolejne 22% bardzo oszczędnie. Swoją sytuację materialną jako dobrą ocenia jedynie 16% ankietyowanych mieszkańców. Ponad 8% znajduje się na skraju nędzy, bowiem wystarcza im jedynie na najtańsze jedzenie i najtańsze ubranie. W najgorszej sytuacji – doświadczając biedy – znajduje się blisko 4% respondentów. Osoby te w większości miały status bezrobotnych, ale także wśród nich znaleźli się renciści i emeryci. Jednocześnie ponad 44% respondentów zauważa negatywne zmiany, oceniając swoje warunki życia przed 1989 rokiem i obecnie (ryc. 2). Ankietyowani, którzy uznali, że ich warunki pogorszyły się znacznie, to głównie ci, którzy uznali, że wystarcza im środków finansowych tylko na najtańsze jedzenie (63%) lub nie wystarcza na nic (68%). Zauważyć można, że im gorsze warunki materialne respondenci mają obecnie, tym częściej podają znaczne ich pogorszenie.

Ryc. 2. Współzależność oceny własnej sytuacji materialnej i procesu zmian warunków życia po 1989 r. respondentów w Wałczu w 2000 r.

Źródło: Badania ankietowe przeprowadzone w Wałczu w lipcu 2002 r.

Podobnie wygląda sytuacja w najlepiej sytuowanych grupach mieszkańców. Im lepsze warunki materialne, tym więcej wskazań na poprawę warunków życia od 1989 r. Osoby te zatrudnione były głównie w firmach zagranicznych, polskich prywatnych lub posiadały własną firmę.

Mieszkańcy zapytani o czynniki najważniejsze dla osiągnięcia sukcesu wskazali przede wszystkim jako decydujące dobre znajomości (49%) oraz własne umiejętności i pracowitość (38%). Dla dalszych 34% udzielających odpowiedzi dobre znajomości są bardzo ważne, natomiast własne zdolności bardzo ważne są dla 38% ankietowanych. Trzecim elementem istotnym w osiąganiu sukcesu życiowego jest wysokie wykształcenie, ocenione przez 70% ankietowanych jako decydujące lub bardzo ważne (tab. 1).

Tabela 1

Ocena ważności różnorodnych czynników dla osiągnięcia sukcesu w opinii mieszkańców Wałcza w 2002 r. (w %)

Wyszczególnienie	decydujące	bardzo ważne	ważne	nieszbyt ważne	trudno powiedzieć
pochodzenie z bogatej rodziny	16,0	29,5	31,0	17,3	6,1
wysokie wykształcenie rodziców	5,1	18,6	40,2	29,8	6,4
własne wysokie wykształcenie	28,0	41,9	22,9	5,4	1,8
pochodzenie ze wsi lub z miasta	3,8	9,5	21,3	46,8	18,6
dobre znajomości	49,2	34,2	12,3	2,7	1,7
własne zdolności i pracowitość	38,2	38,5	18,7	3,0	1,7

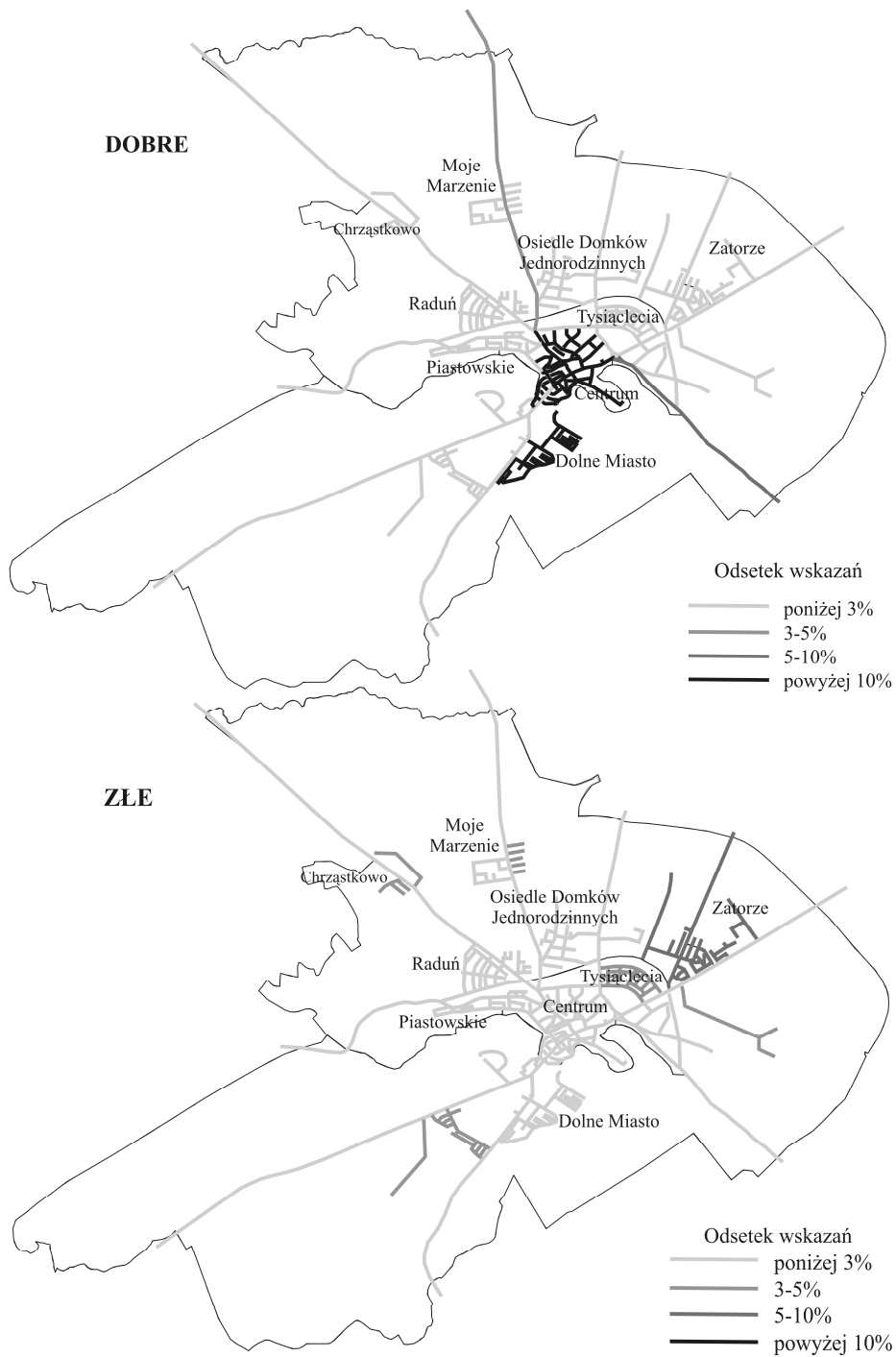
Źródło: Badania ankietowe przeprowadzone w Wałczu w lipcu 2002 r.

Badani wyrażają największe zaufanie do Kościoła katolickiego i wojska, a zupełny brak zaufania do rządu polskiego i sejmu. Do władz lokalnych respondenci mają umiarkowane zaufanie, ale nie potrafią ocenić działalności samorządu, nie wiedząc, czy dobrze sprawuje swoją władzę.

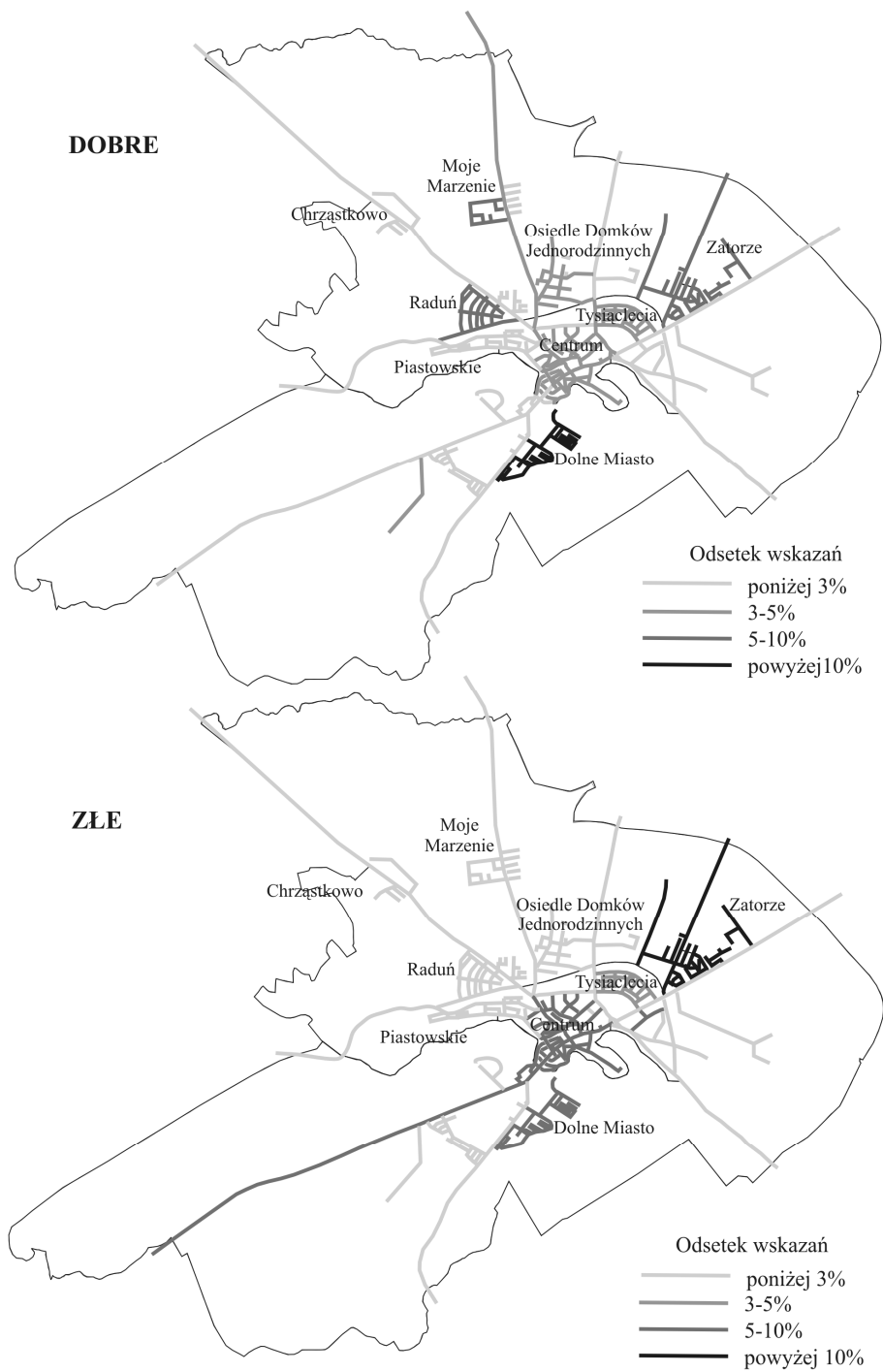
6. Waloryzacja przestrzeni w mieście

W przeprowadzonym badaniu respondenci zostali zapytani o ocenę poszczególnych części miasta pod względem zainwestowania, zamieszkania i bezpieczeństwa. Udzielający odpowiedzi wskazywali na ulice bądź osiedla złe i dobre pod względem analizowanych cech.

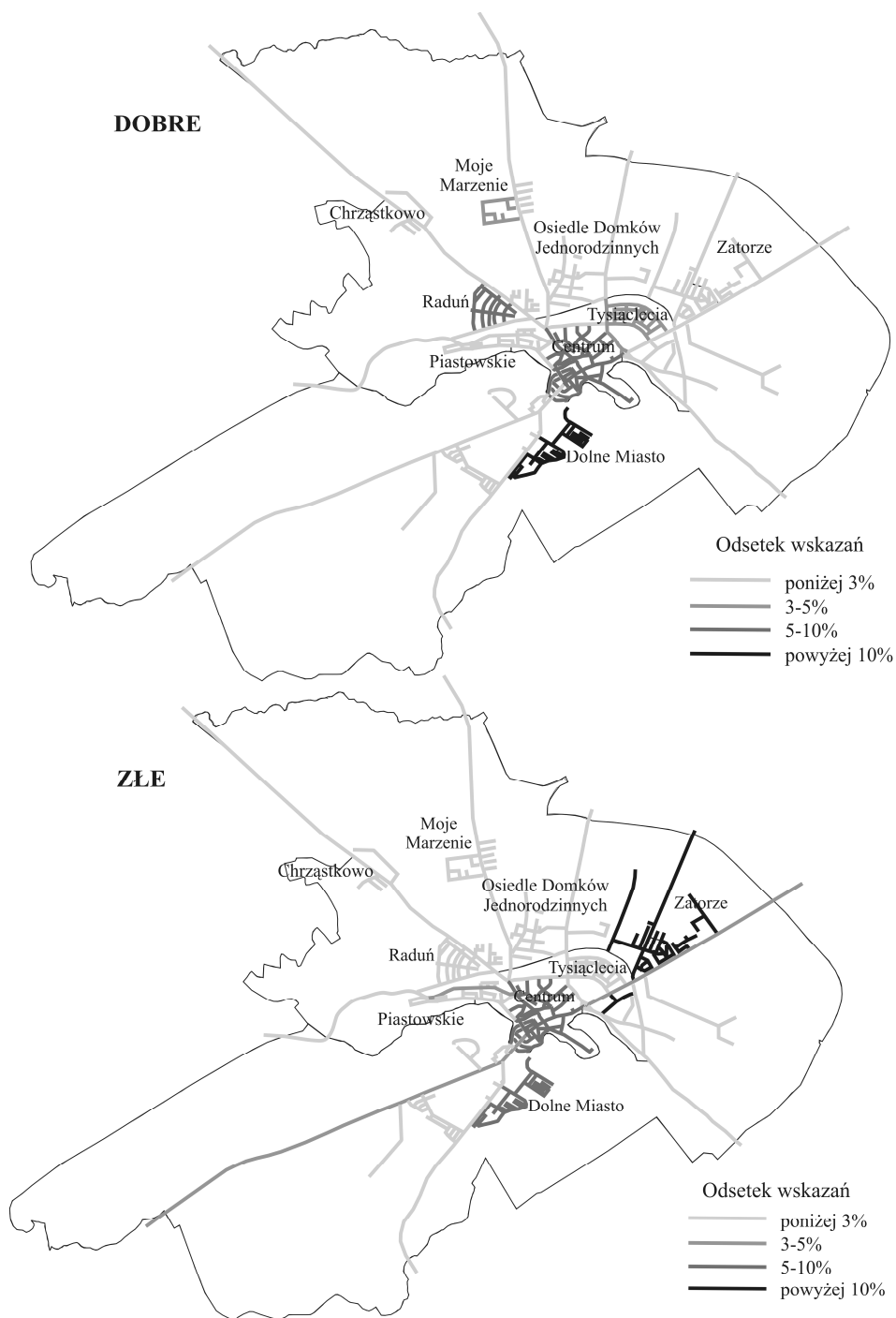
Dla mieszkańców Wałcza pod względem realizacji inwestycji w mieście najatrakcyjniejsze tereny to centrum miasta (16% wskazań), osiedle Dolne Miasto (14%) oraz ulice Bydgoska i Kilińszczaków. Najbardziej zaniedbane pod tym względem okazały się w opinii mieszkańców osiedla Zatorze i Tysiąclecia, a także ogólnie wskazywane obrzeża miasta (ryc. 3).

Ryc. 3. Ocena zainwestowania terenów miejskich w Wałczu w świetle badań ankietowych w 2002 r.

Ryc. 4. Cena atrakcyjności miejsc zamieszkania w Wałczu w świetle badań ankietowych w 2002 r.

Ryc. 5. Ocena bezpieczeństwa terenów miejskich w Wałcu w świetle badań ankietowych w 2002 r.

Pod względem zamieszkania najbardziej pożądane było osiedle Dolne Miasto (32% wskazań), a w dalszej kolejności osiedla: Raduń (10%), Zatorze (7%) i Moje Marzenie (7%). Jednocześnie ponad 17% badanych nie chciałoby mieszkać na osiedlu Zatorze. Jako złą pod względem zamieszkania postrzegano ulicę Dworcową (8%) oraz Dolne Miasto (7%; ryc. 4). Ta niespójność wypowiedzi i postrzeganie określonych części miasta, np. osiedli Dolne Miasto czy Zatorze, jako dobrych i jednocześnie złych do zamieszkania, nie wskazuje na nijakość tych obszarów, ale na ocenianie ich jako miejsc realizacji bardzo subiektywnie określanych potrzeb. Fakt, że więcej osób wskazuje na lepsze warunki mieszkaniowe osiedla Dolne Miasto, wynika zapewne z nowszej zabudowy, estetyczniejszego wyglądu, większej ilości zieleni niż na innych obszarach Wałcza.

Podobne wskazania dotyczyły waloryzacji przestrzeni pod kątem bezpieczeństwa. Za najbezpieczniejsze obszary miasta uznano osiedla Dolne Miasto (14%), Raduń (7%) oraz centrum Wałcza (5%). Najmniej bezpieczne okazały się dla mieszkańców osiedle Zatorze (17%), ulica Dworcowa (12%) oraz centrum miasta (9%). Poczucie bezpieczeństwa nie jest jednoznaczne w przypadku centrum miasta oraz Dolnego Miasta, gdzie 8% ankietowanych nie czuje się bezpiecznie (ryc. 5).

7. Zakończenie

Celem prezentowanego badania było poznanie jakości życia mieszkańców Wałcza poprzez dokonaną przez nich ocenę różnych aspektów życia w mieście. Z analizy poszczególnych odpowiedzi wyłania się obraz różnorodnych opinii, poglądów i ocen. Większość mieszkańców jest zadowolona z mieszkania w Wałczu. Społeczność lokalna dostrzega jednak wiele problemów i bolączek, a na pierwsze miejsce wysuwa się bezrobocie i ubóstwo. Potwierdzeniem istnienia tego problemu jest odczuwanie własnej sytuacji materialnej jako niezbyt dobrej. Ponad 70% respondentów określiło, że żyje oszczędnie lub bardzo oszczędnie, a 44% odczuło dodatkowo pogorszenie warunków życia po 1989 r. Poprawy sytuacji większość mieszkańców upatruje w posiadaniu dobrych znajomości, ale jednocześnie podobna liczba osób określa, że własne zdolności i pracowitość są decydujące lub bardzo ważne dla osiągnięcia sukcesu.

Pomimo zadowolenia z zamieszkania Wałcza, duża część ludności odczuwa braki w zaspokojeniu potrzeb kulturalnych (44%), wskazując na brak teatru, dobrego kina, małą liczbę masowych imprez, w których mogłoby wziąć udział wielu mieszkańców. Dostrzegają oni także pewne niedociągnięcia w sferze realizacji usług związanych z obsługą ruchu turystycznego. Zgadzają się na rozwój funkcji turystycznej, upatrując zapewne w tej dziedzinie możliwości rozwoju miasta i poprawy własnej sytuacji ekonomicznej. Akceptują tym samym działania władz, zmierzające do uatrakcyjnienia tej jednostki, przy czym nie potrafią ocenić jakości sprawowanej władzy.

Mieszkańcy Wałcza, dokonując waloryzacji przestrzeni pod względem atrakcyjności inwestycyjnej, mieszkaniowej i poczucia bezpieczeństwa, wskazali na tereny dobre i złe. Najbardziej pozytywnie pod względem każdej cechy odbierane jest osie-

dle Dolne Miasto, natomiast negatywnie osiedle Zatorze. Ocena taka wynika z faktu, że osiedle Dolne Miasto powstało w latach 90., jest więc estetyczne, z dużą liczbą zabudowy willowej. Osiedle Zatorze natomiast charakteryzuje się występowaniem zabudowy blokowej z lat 70. i 80., gdzie duża część zasobów nie spełnia obecnie akceptowanych standardów mieszkaniowych.

Literatura

- Czapiewski K. Ł., 2003, *Warunki życia w ocenie mieszkańców obszarów wiejskich*. W: *Współczesne przeobrażenia i przyszłość wsi polskiej*, red. G. Górz, C. Guzik. Kraków, s. 33-49
- Kaczmarczyk S., 2003, *Badania marketingowe. Metody i techniki*. Warszawa
- Liszewski S., 1995, *Zróżnicowanie przestrzenne poziomu i jakości warunków życia ludności w aglomeracjach miejskich (program badań, pierwsze wyniki)*. W: *Pięćdziesiąt lat geografii w Uniwersytecie Łódzkim*. Folia Geographica, Acta Universitatis Lodziensis, t. 20, s. 207-221
- Matczak A., Szymańska D., 1997, *Studia nad strukturą przestrzenno-funkcjonalną miasta. Przykład Brodnica*. Toruń
- Rydz E., 2001, *Spoleczna i przestrzenna struktura Słupska w świetle geograficznej interpretacji ekologii miasta*. W: *Wybrane problemy badawcze geografii społecznej w Polsce*, red. I. Sagan, M. Czepczyński. Gdynia, s. 151-160
- Rykiel Z., 1999, *Przemiany struktury społeczno-przestrzennej miasta polskiego a świadomość terytorialna jego mieszkańców*. Prace Geograficzne 170
- Szljajfer F., 1991, *Poziom życia. Zarys podejść i koncepcji*. W: *Zmiany w światowej przestrzeni społeczno-gospodarczej*, red. M. Rościszewski. Dokumentacja Geograficzna, z. 6, s. 59-72
- Węclawowicz G., 2003, *Geografia społeczna miast. Zróżnicowania społeczno-przestrzenne*. Warszawa